

RĪGAS VĒSTURISKĀ CENTRA KULTŪRVĒSTURISKĀS VIDES SAGLABĀŠANAS KONCEPCIJAS (1948–2006)

Natālija Ameloškina

natalija.ameloskina@gmail.com

Atslēgas vārdi: Rīgas vēsturiskais centrs, kultūras mantojums, saglabāšanas un attīstīšanas plānošana, kultūrvēsturiskā vide, autentiskums

Rīgas vēsturiskais centrs ir spilgta Eiropas vēstures ilustrācija. Cauri gadsimtiem Rīga bijusi dažādu nozīmīgu notikumu centrs, Eiropas tautu saskares un satikšanās krustpunkts, līdz pat šai dienai glabājot pierādījumus gan par Eiropas kultūrtelpas ietekmi uz pilsētas vēsturisko attīstību, gan par tirdzniecības un kultūras ceļu krustojumu starp Rietumiem un Austrumiem. Rīga vienmēr ir sekojusi līdzīgai aktuālajām tendencēm arhitektūrā un pilsētplānošanā, vienlaicīgi saglabājot pilsētas telpisko vienotību un radot augstvērtīgu kultūrvēsturisko vidi¹.

Rakstā atspoguļota Rīgas vēsturiskā centra kā pilsētībūvniecības kultūras mantojuma objekta kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un attīstīšanas plānošana no 1948. līdz 2006. g. Analizēti šajā laika posmā pieņemtie pilsētplānošanas dokumenti, tajos ietvertie kultūrvēsturisko vērtību apzināšanas un saglabāšanas principi, kā arī politiskās ideoloģijas ietekme uz kultūras mantojumu.

Rīgas vēsturiskā centra (turpmāk RVC) kultūrvēsturisko vērtību apzināšanai, izpētei un analīzei Latvijā pastiprināta uzmanība tiek pievērsta kopš 20. gs. 60.–70. gadiem. Šajā laikā tika publicētas pirmās monogrāfijas un raksti periodiskajā presē par dažādiem ar Vecrīgas kultūras mantojuma saglabāšanu saistītiem jautājumiem. Būtiski nozīmīgas ir A. Holcmaņa, E. Pučiņa un O. Bukas publikācijas, kas veicināja RVC iekļaušanu valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā². Līdz ar aizsardzības zonas izveidošanu 1968. g. RVC kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas jautājumi tika risināti dažāda līmeņa teritoriālajos pilsētplānošanas dokumentos³. Lai arī publikācijās periodiskajā presē⁴ un

plānošanas dokumentu teorētiskajās ievad-
daļās⁵ Rīgas vēsturiskā centra kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas jautājumiem tiek pievērsta liela uzmanība arī mūsdienās, trūkst plašu un vispusīgu pētījumu šajā jomā. Raksta mērķis ir vispusīgi atspoguļot un analizēt Rīgas vēsturiskā centra kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un attīstīšanas teorētiskās pamatnostādnes no 1948. līdz 2006. g.

Rīgas vēsturiskā centra kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas plānošana

RVC kultūrvēsturisko vidi veido divi savstarpēji saistīti komponenti — fiziskā un kultūrali sociālā vide. Rīgas, tāpat kā citu pilsētu

vēsturiskie centri pārstāv kādu pilsētas vēstures periodu un ir veidojušies atkarībā no dažādiem vēstures procesiem, kas caur arhitektonisko veidolu un māksliniecisko stilu izpausmes formām atspoguļojas ne tikai atsevišķās ēkās, bet arī visā pilsētā kopumā. Vēsturiskās pilsētvides komponenti ir ne tikai atsevišķi arhitektūras pieminekļi, bet arī sabiedrība, kas dažādu vēstures procesu ietekmē ir veidojusi savu pilsētu un tās stāstu. Līdz ar to pilsēta ir dzīvs organisms — daudzšķautņaina kompleksa sistēma, kuras saglabāšana, apsaimniekošana un labiekārtošana nevar būt statistiska⁶.

Pievilcīga kultūrvēsturiskā vide un attīstīta kultūras infrastruktūra ir nozīmīgs ikvienas teritorijas iedzīvotāju dzīves kvalitātes rādītājs un ilgtspējīgas attīstības resurss. Pilsētas kultūrvēsturiskās vides saglabāšana un attīstība ir balstīta uz saglabāšanas koncepcijas, kas izstrādāta, balstoties uz ekonomisko, inženiertehnisko, ģeogrāfisko, kultūrvēsturisko, ekoloģisko, sociālo un citu aspektu izvērtējuma pamata.

RVC kultūrvēsturiskās vides saglabāšana noris divos līmeņos. Pirmais līmenis sastāv no kultūrvēsturisko vērtību apzināšanas, inventarizācijas un apsekošanas saiknē ar dažādiem likumdošanas aktiem, instrukcijām un ieteikumiem, ko īsteno atbildīgās valsts un pašvaldību institūcijas. Savukārt otrais līmenis, kas ir RVC praktiskā saglabāšana (reģenerācija, revalorizācija, muzejificēšana u.c.), tiek īstenots ar saglabāšanas un attīstības projektu palīdzību.

Jāpiezīmē, ka RVC kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un attīstīšanas pamatprincipi laika posmā no 1948. līdz 2006. g., atkarībā no valdošās politiskās ideoloģijas attieksmes pret nacionālo kultūras mantojumu (turpmāk KM), no KM aizsardzības sistēmas, sadarbības ar starptautiskajām KM saglabāšanas institūcijām un no valsts finansiālās situācijas, ir piedzīvojuši samērā straujas izmaiņas.

Pirmais Vecrīgas reģenerācijas projekts tika izstrādāts no 1945. līdz 1948. g.

Projektu vadīja Rīgas pilsētas galvenais arhitekts Osvalds Tilmanis. Reģenerācijas projekts paredzēja Otrā pasaules kara laikā nopostītās apbūves atjaunošanu, Daugavas krastmalas rekonstrukciju, pilsētas iekšējās un ārējās transporta sistēmas izveidošanu, teritorijas sistemātisku apzaļumošanu un labiekārtošanu. Reģenerācijas plāns bija Vecrīgas reģenerācijas teorētiska koncepcija, kas sevī ietvēra tās vērtību sastāvu un analīzi, bet visi aktuālie rekonstrukcijas jautājumi tika risināti Rīgas pilsētas 1955. g. ģenerālplānā. Praksē tika īstenota tikai Daugavas krastmalas rekonstrukcija, kas noritēja divās kārtās — 1947. un 1969. g.⁷

Rīgas pilsētas 1955. g. ģenerālplānā bija paredzēti vairāki Vecrīgas sakārtošanas pasākumi līdz 1980. g. — iekškvartālu sistemātiska apzaļumošana, jaunu bulvāru, skvēru un parku izveidošana, plašas sabiedriskās telpas izveidošana u.c.⁸ Ģenerālplāns sevī ietvēra tikai arhitektoniski kompozicionālu plānojuma ideju vecpilsētas rekonstrukcijai. Teorētiskie un metodoloģiskie aspekti Vecrīgas vērtību apzināšanai un saglabāšanai, kā arī to īstenošana reģenerācijas praksē netika aplūkoti⁹.

20. gs. 50. gadi Latvijas PSR pilsētībūvniecības vēsturē raksturīgi ar karā nopostītās apbūves atjaunošanu, jaunu sociālisma ideoloģijai atbilstošu ēku celtniecību, ar pilsētas inženiertehnisko un sanitāro tīklu labiekārtošanu. Pilsētu, tāpat kā Rīgas atjaunošanu, rekonstrukciju un jaunu ēku celtniecību šajā laika posmā Vecrīgā regulēja ar pilsētu ģenerālplānos ietvertajiem apbūves un teritorijas izmantošanas principiem. Ģenerālplānos lielāku uzmanību pievērsa maģistrāļu sistēmas organizācijai, sabiedriskajiem centriem, apkalpes sistēmai, pilsētas apzaļumošanai un inženiertehniskajam nodrošinājumam, kā arī jaunu tipveida dzīvojamo ēku celtniecībai pilsētas perifērijā¹⁰.

Kultūrvēsturisko vērtību ignorance 20. gs. 50. gados bija raksturīga visā PSRS teritorijā. 50. gadu beigās par arhitektūras un

pilsētībūvniecības mērķi kļuva lietišķums, kā rezultātā iezīmējās tendence — nerēķināties ar Vecrīgas vēsturisko struktūru, dodot priekšroku funkcionālismam un sociālisma vērtību atspoguļojumam gan arhitektūrā, gan pilsētībūvniecības objektu arhitektoniski telpiskajā organizācijā.¹¹ Šo apstākli pastiprināja arī fakts, ka Vecrīgas viduslaiku daļa šajā laika posmā nebija iekļauta Latvijas PSR aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā.

Nozīmīgs pavērsiena punkts Vecrīgas kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas teorijas attīstībā, kā arī Vecrīgas viduslaiku daļas iekļaušanā Latvijas PSR kultūras pieminekļu sarakstā bija pirmā “Baltijas republiku arhitektūras pieminekļu restauratoru zinātniski metodiskā konference” 1966. g.¹² Konferencē tikās Latvijas, Lietuvas un Igaunijas PSR Kultūras ministriju Pieminekļu un muzeju pārvalžu vadība un dažādi ar KM saglabāšanu saistīti speciālisti. Kaimiņvalstu pieredze Viļņas un Tallinas vecpilsētu rekonstrukcijas projektu izstrādē un īstenošanā deva ierosmi Latvijas likumdošanas un tiesisko aktu sakārtošanai KM saglabāšanas jomā, KM vērtību saglabāšanas un apsekošanas metodoloģijas izstrādei, veicināja aktīvu diskusiju presē par Vecrīgas pilsētībūvniecības KM. Kā piemēru var minēt 1966. g. žurnālā “Māksla” publicēto diskusiju ciklu “Vecrīgas problēmas”. Diskusiju ciklā savas pārdomas un uzskatus par Vecrīgas pilsētībūvniecības KM, tā vērtību sastāvu un saglabāšanu, kā arī nepieciešamību to iekļaut Latvijas PSR nozīmes kultūras pieminekļu sarakstā izteica tādi sabiedrībā pazīstami arhitekti un vēsturnieki kā Andrejs Holcmains, Jānis Gļemža, Jānis Piešiņš, Edgars Pučiņš, O. Buka un G. Jansons¹³.

1968. g., pateicoties atbildīgo institūciju un KM saglabāšanas entuziastu aktīvai darbībai, ar Rīgas pilsētas Darbaļaužu deputātu padomes Izpildu komitejas lēmumu tika izveidota Rīgas pilsētas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zona, kas tika atcelta 1983. g., kad viss RVC tika pasludināts par pilsētībūvniecības pieminekli¹⁴.

Rīgas pilsētas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zonas nodibināšana kļuva par pamatojumu padziļinātai un detalizētai KM pieminekļu inventarizācijai un saglabāšanai RVC. KM pieminekļu inventarizāciju veica Latvijas PSR Kultūras ministrijas pakļautībā 1965. g. 13. jūlijā nodibinātais Zinātniskās restaurācijas projektēšanas un konstruēšanas birojs¹⁵. Kultūrvēsturisko vērtību apsekošanu veica, ņemot par pamatu PSRS teritorijai apstiprināto struktūrsistēmas metodi, kas noteica, ka pilsētībūvniecības KM apsekošanu nepieciešams veikt pēc kvartālu inventarizācijas principa¹⁶.

1968. g. izstrādātās pilsētībūvniecības KM saglabāšanas un izpētes teorētiskās un metodoloģiskās nostādnes tika ietvertas Rīgas 1969. g. ģenerālplānā¹⁷. Rīgas 1969. g. ģenerālplāns kalpoja par pamatu Vecrīgas detālplānojuma projektam, kuru izstrādāja no 1971. līdz 1976. g., un Vecrīgas reģenerācijas projektam, kuru izstrādāja Latvijas Celtniecības zinātniskās pētniecības institūta pilsētībūvniecības laboratorija no 1976. līdz 1983. g.¹⁸ Projektu sastādīja autoru kolektīvs Rīgas pilsētas galvenā arhitekta E. Pučiņa vadībā¹⁹.

Vecrīgas reģenerācijas 1983. g. projekts tika izstrādāts, balstoties uz zinātniski pētnieciskā darba rezultātiem un uz Rīgas 1969. g. ģenerālplānā noteiktā Vecrīgas kā sabiedriskā centra plānojumu. Projekts aptvēra Vecrīgas teritoriju 50 ha platībā. Tās robežas bija — Bulvāru loks, Valdemāra iela, 13. janvāra iela un 11. novembra krastmala. Projektu bija paredzēts īstenot 25–30 gadu laikā²⁰. Projekta galvenais princips bija atjaunot Vecrīgas struktūras telpisko vienotību, tās vēsturiskos centrus, vienlaikus palielinot to sabiedrisko nozīmi. Tika plānota pilsētas funkcionāla reorganizācija, reprezentācijas, tūristu apkalpes un kultūrizglītības funkciju attīstība. Reģenerācijas projektā tika risināti pilsētībūvnieciski jautājumi, kuru ietvaros bija paredzēts veikt atsevišķu kvartālu un ēku izpēti, kā arī kon-

krētu restaurēšanas vai rekonstrukcijas projektu izstrādī²¹.

Līdz ar PSRS sabrukumu 1990. g. iezīmējās būtiskas pārmaiņas Vecrīgas saglabāšanas un atjaunošanas pamatnostādnēs. Pirmkārt, mainījās KM aizsardzības tiesiskais regulējums — LR KM saglabāšanu ar likumdošanas palīdzību nodrošināja Ministru kabinets un Kultūras ministrija, bet praksē īstenoja 1989. g. izveidotā Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija (turpmāk VKPAI)²². Otrkārt, RVC saglabāšana un attīstība vairs netika regulēta ar Rīgas ģenerālplānu un atsevišķu reģenerācijas projektu palīdzību. RVC saglabāšanas un attīstības plāni kā atsevišķa sastāvdaļa tika iekļauta kopējā Latvijas un Rīgas ilgtspējīgas attīstības programmā, par kuras izpildi ir atbildīga katra konkrētā pašvaldība un tās celtniecības komisija.²³

1991. g. aizsākās kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas principu izstrāde, ko balstīja uz Eiropas valstu pieredzi un starptautiskajām konvencijām, ieteikumiem un rekomendācijām. 20. gs. beigās Rietumeiropā un Viduseiropā nostabilizējušos principu ieviešanai Latvijā bija nepieciešamas vairākas tiesiskas izmaiņas: a) KM pieminekļu saraksts bija jāsadala divos līmeņos — valsts un vietējas nozīmes; b) KM saglabāšana tika izvirzīta par vienu no būtiskākajiem mērķiem pilsētu plānošanā, to nosakot attiecīgajos likumdošanas aktos; c) likumdošanas aktos bija nepieciešams paredzēt vienkāršu, skaidru procedūru, kādā atsavināmi aizsargājami objekti gadījumos, kad apdraudēta to saglabāšana²⁴. Politiskās, ekonomiskās un sociālās pārmaiņas kļuva par pamatu Kultūras mantojuma saglabāšanas un apzināšanas pasākumu plānam līdz 2005. g., kā ietvaros tika izstrādāts Rīgas attīstības plāns 1995.–2005. g. (turpmāk RAP 95–05)²⁵.

Šī plāna mērķis bija noteikt galvenās politiskās nostādnes lēmumu pieņemšanā RVC un tā aizsardzības zonas (turpmāk AZ) turpmākajā izmantošanā, kas izpaudās kā

kontroles sistēmas, detālplānojumu izstrāde, rīcības plāni, programmas u. tml. Teritorijas plānojums bija tiesisks pamats lēmumu pieņemšanai par konkrētās teritorijas izmantošanu — būvatļauju, plānošanas un arhitektūras uzdevumu, ekonomiskās darbības atļauju un detālplānojumu uzdevumu sagatavošanai. Plāns bija saistošs politisks dokuments, kas noteica RVC un tā AZ turpmāko izmantošanu, kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanu un attīstīšanu. RAP 95–05 tika izstrādāts tā, lai tas strukturāli iekļautos Rīgas attīstības 2006.–2018. g. plānā (turpmāk RAP 06–18) kā tā integrēta sastāvdaļa²⁶.

RAP 95–05 paredzēja par pilsētas attīstības pamatu likt līdzsvarotus un ilgtspējīgas attīstības principus. Kā vienu no galvenajiem mērķiem noteica veidot augstas kvalitātes pilsētvidi, saglabājot Rīgas kultūrvēsturisko mantojumu, nodrošinot turpmākajā pilsētas attīstībā īpašu prioritāti tās kultūrvēsturiskā mantojuma aizsargāšanai, atjaunošanai un pilnveidošanai²⁷.

Tomēr no mērķiem izrietošās vīzijas izrādījās pārāk teorētiskas, un reālajos attīstības procesos plānojuma dokumentā iestrādātie instrumenti un iespējas netika pilnībā izmantotas. Neskatoties uz šiem trūkumiem, RAP 95–05 bija liela nozīme RVC iekļaušanai UNESCO Pasaules mantojuma sarakstā 1997. g. ar Nr. 852²⁸. Tas veicināja tūrisma attīstību un ārvalstu investoru interesi, kā arī sabiedrības izglītošanu par kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas un attīstības jautājumiem, ko nodrošināja valsts, pašvaldības un starptautiskās organizācijas²⁹.

Tuvojoties RAP 95–05 beigu termiņam, tika uzsākts darbs pie jaunā Rīgas attīstības dokumenta — RAP 06–18, kura ietvaros kā atsevišķa sadaļa tika izstrādāts Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns (turpmāk RVC SAP)³⁰. Lēmumu par RVC SAP izstrādes uzsākšanu Rīgas dome (turpmāk RD) pieņēma 2000. g. 26. septembrī, tomēr konkrēti darbi pēc lēmuma pieņemšanas ilgāku laiku netika uzsākti³¹.

Šajā laikā, 2001. g., konceptuālu pilsēt-būvnieciskā plānojuma priekšlikumu RVC saglabāšanas un attīstības koncepciju "Vizija 2020" izstrādāja VKPAI un prezentēja to Eiropas KM dienu oficiālās atklāšanas ceremonijas ietvaros. Saņemot pozitīvu koncepcijas novērtējumu, VKPAI turpināja darbu pie RVC saglabāšanas un attīstības koncepcijas pilnveidošanas un 2002. g. izstrādāja koncepciju "Vizija 2002/2020"³². Kā prioritātes šajā koncepcijā tika izvirzītas pilsētas struktūras, arheoloģiskā un arhitektūras mantojuma, kā arī publiskās ārtelpas saglabāšana un aizsardzība. Koncepcijas "Vizija 2002/2020" mērķis bija saglabāt RVC vērtības, vienlaikus lielu uzmanību pievēršot arī biznesa, tirdzniecības un tūrisma veicināšanai un attīstīšanai. Liela uzmanība tika pievērsta arī publisko ārtelpu attīstībai, nodrošinot parku un skvēru saglabāšanu, kvalitatīvu vides dizainu, kā arī labvēlīgus apstākļus kultūrvēsturiskās vides saglabāšanas un kvalitatīvas modernās arhitektūras nodrošināšanai³³.

Lēmumu par RVC SAP izstrādi RD pieņēma 2002. g. 30. aprīlī. Plāns tika izstrādāts kā RAP 06–18 sastāvdaļa³⁴. Paralēli RVC SAP izstrādei, aizsākās arī darbība pie valsts un pašvaldību mēroga likumdošanas aktu sakārtošanas, kas paredzēja ne tikai kārtības reglamentēšanu, kādā jāveic būvniecība RVC teritorijā, bet arī RVC aizsardzības noteikumu izstrādi un konsultatīvu institūciju izveidi.

RVC SAP tika izstrādāts, sadarbojoties Rīgas domei, VKPAI, UNESCO Latvijas Nacionālajai komisijai (turpmāk UNESCO LNK), RVC saglabāšanas un attīstības padomei, kā arī dažādiem vietējā un starptautiskā mēroga speciālistiem. Par galveno RVC SAP arhitekti tika izvēlēta RVC projektu nodaļas vadītāja Iveta Staša-Šaršūne. Kā galvenais RVC SAP mērķis tika izvirzīts Rīgai raksturīgās kultūrvēsturiskās vides un vērtību saglabāšana, vienlaikus nodrošinot jaunas, kvalitatīvas arhitektūras radīšanu un augstvērtīgu pilsētvides dizainu, kā arī pilsētas centra vēsturiskās telpas, struktūras un publiskās ārtelpas (ielu,

bulvāru, kanāla loku un Daugavas krastmalas, laukumu, parku, skvēru) saglabāšanu un attīstīšanu. Plānā tiek atrunāti tādi RVC saglabāšanas un attīstības aspekti kā daudzveidīgas publiskās un dzīvojamās funkcijas attīstība pilsētas centrā, videi draudzīgas un efektīvas transporta sistēmas izveide, gājēju zonas un velotransporta trases paplašināšana un pilnveidošana, RVC inženiertehniskās apkalpes modernizēšana, kā arī efektīvas pilsētas pārvaldes attīstīšana, kas nodrošinātu kultūrvēsturisko vērtību, ainavas un struktūras saglabāšanu un attīstību³⁵.

RVC SAP plānam bija jābūt ilgtspējīgam un balstītam uz principa "domāt globāli — rīkoties lokāli". Šī principa ieviešana paredzēja sevī KM starptautiskās pieredzes teorētisko un praktisko atziņu piemērošanu katrā konkrētajā pilsētvidē, ņemot vērā tās neatkarīgo raksturu³⁶.

Aplūkotajos RVC kultūrvēsturiskās vides reģenerācijas, saglabāšanas un attīstības projektos no 1948. līdz 2006. g. redzams, ka kultūrvēsturiskās vides saglabāšana, kas ir ne tikai liecība par sabiedrības vēsturi, bet arī reāla dzīves telpa, kuru nepieciešams pastāvīgi uzlabot un pielāgot modernās sabiedrības prasībām, tajā pašā laikā saglabājot tās unikālo KM. Jāpiezīmē, ka tas ir ļoti komplicēts uzdevums. Analizējot izstrādātos un realizētos RVC saglabāšanas un attīstības projektus, kā arī valdošās ideoloģijas nostāju KM saglabāšanas jomā, redzams, ka aplūkotajā laika posmā, t.i., vairāk kā pusgadsimtā, ir mainījies ne tikai RVC vērtību sastāvs un to autentiskuma nozīme, bet arī pilsēt-būvniecības KM saglabāšanas un apzināšanas principi.

RVC kultūrvēsturisko vērtību sastāvs, autentiskums un nozīme

Kvalitatīvu kultūrvēsturisko vidi veido vairākas sastāvdaļas, no kurām daļa nodrošina sabiedrības eksistenci, daļa komfortu, bet autentiska vide — dzīves vides vērtību un kvalitāti³⁷. RVC vērtību sastāva pamatā

ir mūsdienās starptautiskajā un nacionālajā līmenī atzītas KM sastāvdaļas: arhitektūras, arheoloģijas, industriālās, mākslas, kā arī pilsētbūvniecības pieminekļi. Šo vērtību sastāvs un to autentiskuma nozīme laika posmā no 1948. līdz 2006. g., atkarībā no pieejamās informācijas par KM objektiem, daudzumu un apzināšanas sistēmu, ir būtiski mainījusies.

1948. g. Vecrīgas reģenerācijas projektā O. Tilmanis Vecrīgu un tās plānojumu raksturo kā “strukturāli sarežģītu, arhitektoniskā ziņā vērtīgu, bet kopumā — sociālisma ideoloģijai neatbilstošu”. Viņš norāda, ka Vecrīga aizņem teritoriju 300 ha platībā, kuru ierobežo Bulvāru loks, osta — Vecrīgas industriālais centrs, dzelzceļa tīkls un Daugava (ieskaitot Daugavas kreisā krasta joslu). Šī teritorija tiek raksturota, kā “labi saglabājusies ar raksturīgo ielu tīklojuma sistēmu”, raksturīgo apbūvi (tai skaitā ar 13. gs. arhitektūras pieminekļiem), pilsētas kanālu un bulvāru loku³⁸. Daugavas kreisā krasta apbūvi viņš raksturo kā ekstensīvu ar raksturīgu iekškvartālu apzaļumošanu³⁹.

Atbilstoši PSRS pilsētbūvniecības praksē noteiktajiem 20. gs. 40.–50. gadu pilsētas kvalitātes rādītājiem, netika pievērsta pastiprināta uzmanība Vecrīgas vērtību sastāvam, bet gan tās labiekārtošanai, inženiertehnisko un ar transporta sistēmu saistīto jautājumu risināšanai. Vecrīgas apbūve tika uztverta kā dzīvojamais fonds, kas ir saglabājis savu funkcionalitāti, bet dēļ savas neatbilstības sociālisma pilsētas ideoloģijai ir aizstājams ar kvalitatīvu, modernu apbūvi, parkiem un sabiedrisko telpu (izņemot tos arhitektūras pieminekļus, kuriem ir izcila arhitektoniska vai mākslinieciska vērtība)⁴⁰.

20. gs. 40.–50. gados Vecrīga netika uzskatīta kā pilsētbūvniecības piemineklis, bet gan kā atsevišķu arhitektūras pieminekļu kopums. Pirmo reizi par Vecrīgu kā arhitektūras ansambli uzrakstīja Leons Plauciņš savā rakstā 1959. g. avīzē “Rīgas Balss” Nr. 154⁴¹. Viņš rakstīja, ka arhitektūras pieminekļi ir

vieni no vissvarīgākajiem kultūras pieminekļiem, savukārt Latvijas PSR vislielākais, visvērtīgākais un kompaktais arhitektūras pieminekļu ansamblis ir Vecrīga, kas sastāv no 82 arhitektūras pieminekļiem un apmēram 80 arhitektoniski vērtīgām celtnēm⁴².

Publikācijas Latvijas presē par Vecrīgas kultūrvēsturiskās vides sastāvu kļuva biežākas sākot ar 1966. g., kad tika rīkota Pirmā Baltijas republiku arhitektūras pieminekļu restauratoru zinātniski metodiskā konference. Savā rakstā J. Piešiņš Vecrīgu raksturo kā vēsturiski un mākslinieciski augstvērtīgu pilsētbūvniecības pieminekli, savukārt O. Buka raksta, ka Vecrīgas pilsētbūvniecības KM sastāv ne tikai no arhitektoniski un mākslinieciski augstvērtīgas apbūves, bet arī no viduslaiku pilsētbūvniecības tradīcijām raksturīgās ielu tīku un laukumu sistēmas, kā arī no apzaļumojumiem, parkiem un skvēriem⁴³.

Līdz ar Rīgas pilsētas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zonas nodibināšanu 1968. g., pirmo reizi pēc Otrā pasaules kara attiecīgajos likumdošanas aktos tika noteikts RVC vērtību sastāvs, kas sevī ietvēra arī aizsardzības un apbūves zonas regulāciju, uzraudzību un finansiālo līdzekļu piesaistes mehānismus RVC KM saglabāšanai⁴⁴.

Latvijas PSR Ministru padomes 1968. g. 7. februāra lēmumā tika noteikts, ka Rīgas pilsētas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zona sastāv no pilsētas vēsturiskā kodola un zaļās joslas, kas ir izveidota agrāko zemes vaļņu vietā un aptver pilsētas vēsturisko kodolu. Aizsargājamās zonas teritoriju ierobežo Daugavas upe un dzelzceļa uzbērums gar 13. janvāra ielu, Suvorova iela (tag. A. Čaka iela), Raiņa bulvāris, Gorkija iela (tag. Kr. Valdemāra iela) un pilsētas kanāls. Daugavas labajā krastā aiz aizsardzības zonas atrodas vecās pilsētas apbūves regulācijas zona. Tās robežas tiek noteiktas pa Kirova (tag. Elizabetes iela) un Turgeņeva ielu līdz Daugavas upes krastiem.⁴⁵ Šāds RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību sastāva iedalījums saglabājās līdz pat 1983. gadam, kad viss

Rīgas vēsturiskais centrs tika pasludināts par pilsēt būvniecības pieminekli⁴⁶.

1983. g. formulētais RVC vērtību sastāvs no 1968. g. definētā atšķīrās ar to, ka RVC tika noteikta apbūves regulācijas zona (mūsdienās — aizsardzības zona). Tāpat par RVC kultūrvēsturiskā mantojuma sastāvdaļu tika definēta pilsētas telpiskā vide, jumtu ainava, ielu un laukumu tiklojums, apzaļumošanas sistēmas, kā arī pilsētas siluets ar tam raksturīgajām dominantēm⁴⁷.

20. gs. 80. gados tika publicētas vairākas monogrāfijas un raksti presē, kas aplūkoja RVC vērtību sastāvu, respektīvi, vadošo Eiropas arhitektūras stilu paraugus ar to reģionālajām un nacionālajām īpatnībām. Padziļināti šim jautājumam pievērsās A. Holcmanis savās publikācijās žurnālos “Māksla”, “Zinātne un Tehnika”, kā arī laikrakstos “Literatūra un Māksla” un “Rīgas Balss”. Viņš kā arhitektoniski un mākslinieciski augstvērtīgu apbūvi atzīmēja baroka, klasicisma, eklektisma un jūgendstila arhitektūru⁴⁸.

Šāds RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību sastāvs, tā klasifikācija un interpretācija, ar samērā nelielām izmaiņām, pastāvēja arī pēc LR neatkarības atjaunošanas 1991. g. 1997. g. RVC nominācijā UNESCO Pasaules kultūras un dabas mantojuma sarakstam RVC tiek raksturots kā unikāls cilvēka radošā ģenija meistaradarbs, ko veido viduslaiku un jaunāko laiku pilsēt būvnieciskā struktūra, 19. gs. koka ēkas, jūgendstila arhitektūra un atsevišķi unikāli objekti⁴⁹. Līdz ar RVC iekļaušanu UNESCO Pasaules kultūras un dabas mantojuma sarakstā pirmo reizi vēsturē par RVC kultūrvēsturiskās vides sastāva elementiem tika definēta pilsēt būvnieciskā struktūra un 19. gs. koka arhitektūra, kuras saglabāšanai PSRS laika posmā netika pievērsta uzmanība.

RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību sastāvs un to autentiskums pēc LR neatkarības atjaunošanas ilgtermiņa attīstības projektos pirmo reizi detalizētāk tiek aplūkots RAP 95–05. Plāna risinājumi tika pamatoti

ar koncepciju par laikmetīgās (arī rekonstruētās) un oriģinālās vēsturiskās arhitektūras ietekmi uz pilsētvides autentiskuma līdzsvaru. Plānā tika noteikts, ka kultūrvēsturiskajai videi, ko veido galvenokārt vēsturiskās ēkas, piemīt noteikts laikmetīgo objektu daudzums. Tāpēc īpaša nozīme ir laikmetīgās arhitektūras kvalitātei un tolerancei pret kultūrvēsturiskās vides vērtībām⁵⁰. RAP 95–05 kultūrvēsturiskās vides identitātes un autentiskuma saglabāšanas politika noteica, ka jānodrošina atklāti arhitektūras konkursi jaunbūvēm, tādējādi optimāli nodrošinot RVC un tā aizsardzības zonas pilsētvides autentiskuma līdzsvaru.⁵¹

Kultūrvēsturiskās vides sastāva un autentiskuma saglabāšanas mērķis bija saglabāt nākamajām paaudzēm RVC un tā AZ daudzveidīgās kultūrvēsturiskās vides īpatnējo saturu ar augstu sākotnējo autentiskuma pakāpi atkarībā no konkrēto vietu saglabātības un pieļaujamajiem pārveidojumiem, veicinot autentisko kultūrvēsturisko vērtību publisku pieejamību un sabiedrības izpratni par tām. RAP 95–05 noteica kultūrvēsturiski nozīmīgas, autentiskas pilsētvides teritorijas — RVC, tā ielu, apbūves un kvartālu teritorijas, kur vislielākajā īpatsvarā saglabājusies autentiska, kultūrvēsturiski vērtīga apbūve un tās veidotā pilsētvide, kuras aizsardzībai Apbūves noteikumos noteiktas īpašas prasības, kas ierobežo apbūves pārveidošanu. To noteikšanas mērķis bija kultūrvēsturiskās vides autentisko iezīmju saglabāšana, izkopšana un savdabības akcentēšana⁵².

Par RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību autentiskumu detalizētāk tiek runāts 2000. g. 19. maijā rīkotajā starptautiskajā seminārā RVC saglabāšanas un attīstības plānošanai. Seminārā piedalījās Latvijas vadošie KM speciālisti un amatpersonas, pārstāvji no RD Pilsētas attīstības departamenta, RD Arhitektūras pārvaldes, UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas, aģentūras “Rīgai 800”, Latvijas Arhitektu savienības, Latvijas Būvzinieņu savienības, Latvijas Būvnieku asoci-

ācijas, Rīgas Tehniskās universitātes Arhitektūras fakultātes, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas, projektēšanas biroju un firmu vadošie arhitekti, kā arī masu mediju pārstāvji, kopumā 92 dalībnieki.⁵³ Seminārā tika pieņemta Rezolūcija, kurā kā RVC vērtību sastāvs noteikti: a) RVC arhitektūras mantojums, tai skaitā arī RVC koka apbūve, kurai izzūdot, tiek zaudēts gan autentiskums, gan pilsētai raksturīgais mērogs; b) publiskā ārtelpa, tai skaitā vēsturiskie parki, dārzi, laukumi, skvēri, ielas, krastmalas kā nozīmīga RVC sastāvdaļa⁵⁴.

Nākamais solis RVC vērtību autentiskuma saglabāšanā bija 2000. g. 23. oktobrī pieņemtā "Rīgas harta par autentiskumu un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā". Tas bija reģionālās konferences "Autentiskums un vēsturisko objektu atjaunošana kultūras mantojuma kontekstā" dokuments.⁵⁵ Hartā tika noteikts, ka autentiskums ir mērķa tai pakāpei, kādā KM raksturīgās pazīmes precīzi liecina par to vērtību (ieskaitot projektu, materiālu, celtnieku darbu, izvietojumu, funkcijas, tradīcijas un garu), ticami un precīzi dod liecību par to nozīmīgumu⁵⁶. Līdz ar to tika izslēgta kultūras pieminekļu atdarināšana un sekmēta jaunceltņu estētiska iekļaušana esošās vēsturiskās vides kontekstā.

RVC vērtību pamatelementi ir ielu un laukumu tīklojums, ko pirmo reizi detalizēti aplūkoja RVC saglabāšanas un attīstības koncepta "Vīzija 2002" informatīvajā sanāksmē 2001. g. 12. jūnijā. Tajā tika noteikts, ka RVC sastāv no pilsētvides trīs struktūrām — Vecrīgas, Bulvāru loka un Jūgendstila Rīgas. Par RVC struktūras pamatelementiem paredzēja atzīmēt Rīdzenes ceļu, Brīvības ceļu un Pētera-Doma ceļu ar Pils un Saeimas atzarojumiem. Šo ceļu ietvaros kā sabiedriski publisko telpu bija paredzēts saglabāt Līvu laukumu, Rātslaukumu, Strēlnieku laukumu, Doma laukumu, Pētera laukuma kompleksu, kā arī Alberta un Lielā Kristapa laukumu⁵⁷.

Līdz ar RAP 95–05 un VKPAI izstrādātā koncepta "Vīzija 2002/2020" realizācijas beigu termiņu, RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību sastāva daudzveidība, tā noteikšanas un autentiskuma pakāpes saglabāšanas pamatprincipi tika apkopoti 2006. g. apstiprinātajā RVC SAP⁵⁸.

2006. g. apstiprinātajā RVC SAP kā RVC kultūrvēsturiskās vides sastāvs tiek minēti Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļautie objekti: a) divi valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļi — RVC un Ķīpsalas vēsturiskā apbūve; b) 928 ēkas — arhitektūras pieminekļi, t.i., 289 valsts nozīmes arhitektūras pieminekļi un 639 vietējās nozīmes arhitektūras pieminekļi; c) valsts nozīmes arheoloģijas pieminekļi, Vecrīgas arheoloģiskais komplekss⁵⁹.

2006. g. apstiprinātajā RVC SAP kā RVC un tā AZ kultūrvēsturiskās vides sastāvu noteica:

1. RVC vēsturisko plānojumu un telpisko struktūru ar vēlākos laikos veiktiem kvalitatīviem pārveidojumiem, ko pamatā veido: a) vēsturiskajā evolūcijā izveidojies pilsētas teritoriju dalījums (Vecrīga, Citadele, Bulvāru loks, Ārīgas centra daļa); b) ielu un laukumu tīkls; c) zemes gabalu struktūra, apbūve un tās mērogs, ritms un raksturīgā proporciju sistēma, kas ir atšķirīga dažādās RVC un tā AZ teritorijās, apbūvētās un neapbūvētās platības raksturīgās attiecības, kvartālu iekšējās telpas mērogs; d) apbūves līnijas (būvlaižu); e) publiskās ārtelpas un apstādījumu sistēmas; f) vēsturiskās ūdensteces un ūdenstilpes, ostas akvatorijas, pilsētas kanāls un to krastmalas⁶⁰.
2. RVC pilsētvides lielmēroga ainaviskās kvalitātes, ko veido: a) RVC vēsturiskās apbūves un atsevišķu ielu un laukumu apbūves siluēti, tai skaitā — ēku galvenās dzegas, slīpo jumtu plaknes, arhitektoniskais dekors un citi elementi; b) Vecrīgas ārējais perimetrs, RVC laukumu apbūves un Ķīpsalas panorāmas;

- c) skatu perspektīvas uz Vecrīgu un citām vēsturiskā centra apbūves dominantēm, nozīmīgākajiem skatupunktiem publiskajā ārtelpā un augstajiem skatupunktiem, RVC un tā aizsardzības zonā un ārpus tās;
- d) ūdensbaseinu virsmas spoguļi kontekstā ar citām kultūrvēsturiskās vides sastāvdaļām.
3. RVC vēsturiskā apbūve, īpaši viduslaiku, Jūgendstila, koka un industriālā apbūve.
  4. RVC arheoloģiskais kultūrslānis un arheoloģiskie elementi⁶¹.
  5. RVC publiskās un privātās ārtelpas labiekārtojuma autentiskie vēsturiskie elementi: a) ielu un laukumu dažādie bruģa segumi, ietvju klinkera ķieģeļu segumi, vēsturiskie pagalmu zemes virsmas segumi, parku grants celiņi u. c.; b) kvartālu iekšējās telpas tradicionālā veidošana ar apstādījumiem; c) virszemes inženierbūves; d) vēsturiskie labiekārtojuma elementi, publiskās ārtelpas un iekškvartālu, iekšpagalmu telpas arhitektoniskie, funkcionālie un dizaina objekti.
  6. RVC ainavu arhitektūra, dārzu māksla, apstādījumu veidošanas tradīcijas.
  7. RVC būvmākslas atsevišķo nozaru autentiskie darinājumi un tehnoloģiju izpausmes: a) arhitektūra un būvmāksla; b) dekoratīvā māksla; c) būvamatniecības darinājumi, tehnoloģijas, tehnikas; d) mazās arhitektūras formas; e) materiāli, krāsa, faktūra; f) interjeru dekoratīvā māksla⁶².

RVC SAP plānā ietvertā RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību sastāva klasifikācija ir detalizēta un atbilstoša starptautiski atzītajai pilsēt būvniecības KM vērtību klasifikācijai, uz kuras pamata bija iespējams izstrādāt RVC saglabāšanas un attīstības programmu, kas, balstoties uz ilgtspējīgas attīstības pamatprincipiem, bija spējīga nodrošināt KM nozīmi arī nākotnes pilsētplānošanas pasākumos.

RVC vides daudzveidība, kas ir akceptēta un atzīta par saglabājamu jau kopš 20. gs.

50. gadiem, radīja loģisku nepieciešamību pēc RVC vērtību apzināšanas un saglabāšanas sistēmas izveides un pilnveidošanas, jo tieši šie ir tie mehānismi, kas kalpo par pamatu Valsts aizsargājamo KM pieminekļu saraksta izveidošanai un RVC teritorijas reģenerācijas un saglabāšanas plānu izstrādei.

Vērtību apzināšanas un saglabāšanas principi

Latvijas PSR pilsēt būvniecības KM vērtību apzināšana un saglabāšana tika organizēta pēc PSRS teritorijā apstiprinātas, vienotas shēmas, ko praksē īstenoja Zinātniskās restaurācijas projektēšanas un konstruēšanas birojs, Rīgas vēstures pieminekļu aizsardzības un uzraudzības inspekcija, kā arī 1989. g. izveidotā VKPAI.

Par pilsēt būvniecības KM apzināšanas un saglabāšanas pirmsākumiem Latvijas PSR teritorijā, KM vērtību uzskaites un sistematizēšanas institucionalizēšanu var runāt, sākot ar 1965. g. 13. jūliju, kad Latvijas PSR Kultūras ministrijas pakļautībā tika dibināts Zinātniskās restaurācijas projektēšanas un konstruēšanas birojs⁶³. Biroja galvenie uzdevumi bija: a) uz zinātniski pētniecisko darbu un KM pieminekļu dokumentācijas materiāliem balstītas restaurācijas, konservācijas, rekonstrukcijas projektu izstrāde; b) arhitektūras KM izpēte: zondāža, arheoloģisko izrakumu veikšana, kā arī muzeju krājumos esošo priekšmetu konservācija un restaurācija; c) rekonstrukcijas tehnisko jautājumu risināšana; d) KM pieminekļu, tai skaitā arī pilsēt būvniecības, fiksācija un dokumentācija, topogrāfisko shēmu sastādīšana un foto-fiksācija; e) ekspertu piesaistīšana dažādu ar KM saistītu jautājumu risināšanai; f) restaurācijas, konservācijas, rekonstrukcijas projektu finansiālā plāna sastādīšana, kā arī inženierzinātņu tehnisko sasniegumu pielietošana KM pieminekļu saglabāšanā⁶⁴.

Līdz ar Rīgas pilsētas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zonas izveidošanu 1968. g. Latvijas PSR Kultūras ministrijas

Zinātniskās restaurācijas projektēšanas un konstruēšanas birojs noteica uzdevumus Vecrīgas valsts aizsardzības zonā izveidotās apbūves arhitektoniski vēsturiskai inventarizācijai⁶⁵. Kultūrvēsturisko vērtību apsekošana tika veikta, vadoties pēc PSRS teritorijā apstiprinātās struktūrsistēmas metodes pamata, kas noteica, ka pilsēt būvniecības KM apsekošanu nepieciešams veikt pēc kvartālu inventarizācijas principa⁶⁶.

Inventarizācijas mērķis bija dot pirmo vispārējo pārskatu par valsts aizsardzības zonā izvietoto būvobjektu arhitektoniski vēsturisko vērtību. Pārskatā tika ietverti visi namīpašumi, ēkas, celtniecības objekti, kā arī arhitektūras pieminekļi. Katram namīpašumam tika izstrādāta sava pase, kurā tika apkopoti visi uz to attiecināmie materiāli — situācijas plāns ar atsevišķu ēkas apzīmējumu, ārējās apskates rezultātā aizpildīta anketa par namīpašumu kopumā, katru atsevišķu ēku, ēku plāni, fotouzņēmumi un objektu apraksti⁶⁷.

Veicot inventarizācijas darbus, tika izmantota citu PSRS republiku pieredze. Lietuvas un Igaunijas PSR pieredzei bija nozīmīga loma RVC apzināšanas un saglabāšanas metodoloģijas izstrādē. Balstoties uz Lietuvas PSR Ministru padomes 1955. g. lēmumā apstiprinātā, Viļņas Vecpilsētas rekonstrukcijas projektā iestrādātajiem principiem KM apzināšanā un saglabāšanā tika veidota zinātniski pētniecisko darbu materiālā bāze Vecrīgas detālplānojuma projektam, kuru izstrādāja 1971.–1976. g.⁶⁸

Lietuvas PSR Kultūras ministrijas Pieminekļu un muzeju pārvaldes priekšnieks J. Gļemža 1966. g., runājot par Rīgas centra rekonstrukciju, norādīja, ka reģenerācijas projektu pamatā jābūt ne tikai KM zinātniskajai izpētei, bet arī atbildīgo institūciju savstarpējai, veiksmīgi koordinētai sadarbībai⁶⁹. Viņš arī norādīja, ka Rīgas centra rekonstrukcijai ir divi varianti: pirmais — uzdot rekonstrukcijas darbus iestādei, kas ir spējīga apvienot mūsdienu pilsēt būvniecisko problēmu praktisko risināšanu ar zinātniskās

pētniecības darbu, izdarot plašus pētījumus visā Vecrīgas teritorijā; otrais — pēc Igaunijas PSR parauga Vecpilsētas rekonstrukcijas projekta izstrādāšanai pieaicināt līdz pat desmit dažāda tipa projektēšanas un zinātniskās pētniecības iestādes un attiecīgi koordinēt visu darba sistēmu⁷⁰.

20. gs. 60. gados PSRS arhitektūras pieminekļu apzināšanas un saglabāšanas sistēmas pamatā bija konservācijas princips — maksimāla celtnes oriģinālo sastāvdaļu saglabāšana. Pilsēt būvniecības un arhitektūras pieminekļi tika uztverti kā savdabīgs muzeja eksponāts, kura konservācijai un restaurācijai pilnībā bija jāatbilst šajā laika posmā pilnveidotajiem muzejiskās apstrādes principiem. KM pieminekļu aizsardzības mērķis bija atklāt un saglabāt kāda arhitektūras pieminekļa senāko, pirmatnējo veidolu, atbrīvojot to no vēlāku laikmetu uzslāņojumiem, paturot tikai laika pārbaudi izturējušo mākslas stilu vērtības⁷¹. Ne tikai no mūsdienu, bet arī no Eiropā 20. gs. 60. gados pastāvējušās pilsēt būvniecības KM pieminekļu apzināšanas un saglabāšanas metodoloģijas skatpunkta šāda metodoloģija liekas absurda, jo tā paredz tikai selektīvu kultūrvēsturisko vērtību saglabāšanu un to pielāgošanu pilsētvidei atbilstoši sociālisma ideoloģijai.

20. gs. 60.–70. gados izstrādātā pilsēt būvniecības KM saglabāšanas un izpētes teorētiskās un metodoloģiskās nostādes tika ietvertas 1969. g. Rīgas ģenerālplānā⁷². Ģenerālplāns kalpoja par pamatu Latvijas Celtniecības zinātniskās pētniecības institūta pilsēt būvniecības laboratorijas 1976.–1983. g. izstrādātajam Vecrīgas reģenerācijas projektam⁷³.

Vecrīgas reģenerācijas 1983. g. projekts ietvēra sevī vēsturiskā ansambļa arhitektonisko un funkcionālo sakārtošanu, reģenerācijas un celtniecības pasākumu kompleksu, vēsturiskās arhitektūras potenciāla attīstīšanu, kā arī tās pielāgošanu mūsdienu sabiedrības prasībām⁷⁴. 1983. g. projekta ietvaros pēc kvartālu inventarizācijas principa tika veikta

RVC inventarizācija un uz spēkā esošās arhitektūras un pilsētbūvniecības pieminekļu aizsardzības teorijas balstīta KM saglabāšana.

RVC kvartālu inventarizācija sevī ietvēra: a) pilsētbūvniecisko datu apkopošanu, sakārtošanu un analīzi; b) kvartālu stāvu plānu rasēšanu; c) kvartālu ielu fasāžu notinumus; d) anketu izveidi, kurās tika dotas ziņas par ēkās esošajām mākslas un vēstures vērtībām⁷⁵. Jāpiezīmē, ka zinātniski pētījumi, lai samazinātu paredzēto darba apjomu, inventarizācijas gaitā netika veikti.

Kvartālu inventarizācijas princips bija balstīts uz pieņēmumu, ka KM apzināšanas mērķis ir savākt nepieciešamos izejas materiālus, kas vajadzīgi, lai sāktu zinātniski pamatota reģenerācijas projekta izstrādi un izveidotu ekonomisko pamatu kompleksai RVC izbūvei, tās pilsētbūvniecisko, arhitektonisko un vēsturisko problēmu risinājumam⁷⁶. Uz inventarizācijas gaitā iegūto datu pamata bija paredzēts piešķirt gan esošajam, gan paredzētajam apbūves fondam jaunu pilsētbūvniecisku struktūru, kas arī turpmākajā RVC attīstības procesā nevarētu nonākt pretrunā ar KM saglabāšanu un aizsardzību⁷⁷.

20. gs. 80. gadu beigās spēkā esošā arhitektūras un pilsētbūvniecības pieminekļu aizsardzības teorijas pamatprincipi noteica, ka:

1. arhitektūras KM aizsardzība neaprobežojas tikai ar to fizisku saglabāšanu, tā ietver sevī arī noteiktu estētisko vērtību — simbolisko nozīmi, kuru uztver skatītājs. Nepieciešams izvairīties no nekvalitatīviem atdarinājumiem un fasādisma, kā arī vienkāršiem remontdarbiem, kas bieži vien tiek dēvēti par restaurāciju. Lai izvairītos no šādām kļūdām, nepieciešams detalizēti izanalizēt pieminekļa arhitektonisko formu attīstību un deformācijas no tā celšanas brīža;
2. pilsētbūvniecības KM reģenerācija neaprobežojas tikai ar atsevišķu arhitektūras pieminekļu restaurāciju, nepieciešams pievērst lielāku uzmanību apkārtējai ainavai un siluetai. Nedrīkst izjaukt pil-

sētbūvniecības piemineklim raksturīgo plānojumu un ielu, laukumu sistēmu;

3. laukumu un skvēru tīklojums ir būtiska pilsētbūvniecības KM sastāvdaļa, līdz ar to nepieciešams nodrošināt tās kompozicionālu vienotību, kas kopā ar apbūvi veido arhitektoniski telpisko vidi. Līdz ar to RVC nepieciešams saglabāt kā vienotu sistēmu, ar detalizētas reģenerācijas metodes palīdzību⁷⁸;
4. nepieciešams novērst nekvalitatīvas restaurācijas gaitā radušās kļūdas un nepilnības. Ja ir veikti nepieciešamie zinātniskās izpētes un projektēšanas darbi, tad, balstoties uz dažādiem, socioloģiskiem aspektiem, ir iespējams rekonstruēt atsevišķu ēku detaļas, ēkas, kvartālus, kā arī veselus pilsētbūvniecības ansambļus;
5. pilsētbūvniecības KM objektu vēsturiskā izpēte nodrošina iespēju *īstenot* pilsētas revalorizāciju un regulēt *vēsturiskās vides revitalizāciju, kas nodrošina tās saglabāšanu apstākļos, kad tā tiek pielāgota jaunām, modernām funkcijām*⁷⁹.

1983. g. projekts tika izstrādāts, balstoties uz Vecrīgas vēsturiskajiem pilsētbūvniecības pētījumiem un arī *Rīgas ģenerālplānā noteikto* sabiedriskā centra plānojumu. Reģenerācijas projektā tika iekļauti pasākumi, kas nodrošināja RVC saglabāšanu un pilnveidošanu par aktīvu sabiedriskā centra daļu. Reģenerācija šī projekta ietvaros tiek pielietota kā pilsētbūvniecības kompleksa arhitektoniski māksliniecisko vērtību atjaunošana un RVC funkciju pilnveidošana ar mērķi saglabāt un efektīvi izmantot kultūrvēsturisko mantojumu⁸⁰.

Projekta pamatā ir RVC vēsturiski arhitektoniskā kompleksa aktīva aizsardzība, kuras pamatā, pretēji 20.gs. 60. gados valdošajam uzskatam par pilsētvides muzejificēšanu, bija RVC revalorizācija, kas sevī ietvēra: a) vēsturiskās apbūves saglabāšanu un pilnveidošanu; b) teritorijas atjaunošanu un kompozicionālās vienotības (telpiskuma) nostiprināšanu;

c) pilsētas arhitektūras mantojuma pilnveidošanu; d) pilsētas silueta pilnveidošanu⁸¹.

RVC apzināšanas un saglabāšanas teorijas attīstībā nozīmīgs pagrieziena punkts ir Latvijas Kultūras ministrijas un VKPAI 2000. g. izstrādātā KM saglabāšanas sistēma, kas balstīta uz kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanas starptautisko pieredzi. Eiropā tā bija izstrādāta jau 20. gs. beigās, nostabilizējusies un efektīvi darbojās.

Kultūrvēsturiskā, tai skaitā arī pilsēt būvniecības mantojuma saglabāšana Eiropā tika organizēta pēc šādiem principiem: a) KM uzskaitē un pārvalde tika centralizēta; b) aizsargājamo pieminekļu sarakstus apstiprināja nevis valdība, bet nacionālā KM institūcija; c) valdība apstiprināja tikai to aizsargājamo pieminekļu daļu, kuru uztur valsts; d) KM tika ņemts vērā teritorijas plānošanas darbā; e) KM aizsardzības pārvaldes sistēma ir sadalīta nacionālajā un pašvaldību līmenī, savstarpēji vienojoties par kompetenču sadali⁸².

VKPAI 2000. gadā apstiprinātais "Kultūras mantojuma saglabāšanas un apzināšanas pasākumu plāns līdz 2005. gadam" paredzēja: a) katru gadu veikt nacionālas nozīmes un saimnieciski neizmantojamu, publiski pieejamu kultūras pieminekļu glābšanas, konservācijas un restaurācijas darbus par valsts budžeta līdzekļiem; b) izstrādāt Pasaules dabas un kultūras mantojuma saraksta objekta — RVC — saglabāšanas un attīstības projektu; c) veikt KM izpēti un fiksāciju; d) sakārtot RVC kultūrvēsturisko vidi, veikt KM un kultūrvēsturisko objektu remontu, restaurāciju un rekonstrukciju⁸³.

Plānā tika noteikts, ka katram vēstures periodam un tā uzslāņojumiem ir kultūrvēsturiska nozīme un šis KM ir jānodod neskartā, autentiskā veidā nākotnes paaudzēm. Plāna ietvaros tika izveidota efektīva sistēma RVC aizsardzībai, kas balstījās uz 10 punktiem: 1) kontrolēt saglabāšanas un rekonstrukcijas darbus RVC teritorijā, nodrošinot teritorijas racionālu izmantošanu, finansiālo līdzekļu balansētu izlietošanu, kā arī vides sagla-

bāšanu; 2) nodrošināt kvalitatīvu apbūves vidi; 3) informēt sabiedrību par KM, ar to saistīto likumdošanu; 4) veikt iepriekšējo apbūves shēmu inventarizāciju un analīzi; 5) veikt pilsētas plānojuma situācijas analīzi; 6) sniegt ieteikumus pilsētplānošanai un pilsētas attīstībai; 7) analizēt transporta sistēmu; 8) ieviest pilsētas zonējuma un teritorijas jauktu izmantojuma principu; 9) izpētīt ielu tīklojumu; 10) attīstīt zaļo zonu un ūdensteces⁸⁴.

Esošo vērtību reģistrācija, izvērtēšana un izpēte tika veikta vienotiem apbūves tipiem Latvijas pilsētu vēsturiskajos centros. Izpēte tiek veikta pēc 23 punktiem: 1) ēkas adrese; 2) ēkas piederība (privātā, valsts, pašvaldības); 3) ēkas statuss (valsts, vietējas vai bez nozīmes); 4) ēkas celtniecības periods; 5) ēkas funkcionālā izmantošana; 6) ēkas arhitektūras stils; 7) ēkas izmantošana paštāvjiem; 8) pagrabu skaits; 9) konstrukciju tips un materiāls; 10) logu un galvenās fasādes autentiskums; 11) logu un galvenās fasādes dominējošais materiāls; 12) galvenās fasādes durvju autentiskums; 13) galvenās fasādes durvju materiāls; 14) galvenās fasādes durvju ailu autentiskums; 15) galvenās fasādes durvju ailu materiāls; 16) ēkas fasādes apdares materiāls; 17) kāpņu telpu un citu brīvi pieejamo telpu interjera stāvoklis; 18) ēkas tehniskā stāvokļa izvērtējums pēc 10 ballu sistēmas; 19) ēkas restaurējamās daļas; 20) ēkas nozīme vēsturiskajā centrā; 21) ēkas attēls; 22) informācija par nesen veiktajiem atjaunošanas darbiem (pēc vizuālā novērojuma); 23) informācija par rekonstrukcijas rezultātā nodarītajiem postījumiem, kas degradē RVC vidi⁸⁵.

2002. g. tika uzsākta UNESCO Pasaules kultūras mantojuma vietas RVC un tā AZ ēku un būvju inventarizācija. Konceptijas "Vīzija 2002/2020" izstrādes gaitā tika apsekots RVC un tā AZ, noteikta kvartālu kultūrvēsturiskā vērtība, izstrādāta RVC saglabāšanas un attīstības koncepcija "Vīzija 2002/2020", kas starptautiski tika novērtēta kā turpmākai

KM saglabāšanas politikai atbilstošs, konceptuāls dokuments⁸⁶.

2006. g. Pašvaldības aģentūra Rīgas pilsētas Arhitektu birojs arhitekta, biroja "Konvents" vadītāja Pētera Blūma vadībā izstrādāja RVC kvartālu apbūves pasportizācijas un tālākās attīstības pasi. Tā tika izstrādāta kā pamats RVC kultūrvēsturiskajam mantojumam piederīgās teritorijas vispārējai inventarizācijai un attīstīšanai, kas palīdzētu veidot nākotnes vizijas, nospraust mērķus un stratēģijas, kuras nepieciešams attīstīt dažādās pilsētplānošanas jomās.

Projekta ietvaros tika izstrādāta eksperimentālā pase kvartālam starp K.Valdemāra-Em. Melngaiļa-Zaļo-Dzirnavu ielām, kas turpmākajā RVC KM vērtību saglabāšanas un apzināšanas procesā kalpoja kā darbības bāze citu kvartālu inventarizācijai un attīstībai. Šāda RVC kvartālu teritorijas un apbūves inventarizācija ir veids, kā, uzkrājot informāciju, iegūt stabilu, zinātnisku pamatu RVC saglabāšanas un attīstības programmai.

Projekta ietvaros inventarizācijas prototips, līdzās savam tiešajam mērķim un pilsētas attīstības koncepcijai, tika veidots kā saturīgs un reprezentatīvs RVC pilsētvides dokuments. RVC kultūrvēsturiskā kvartāla ēku inventarizācija sniedza (ņemot vērā pieejamo informatīvo izejas datu bāzi) precīzas faktu liecības par īpašumu attīstību, apbūves un celtniecības veidu evolūciju, iedzīvotāju un komercdarbības funkcionālajām sakarībām, kā arī sadzīves iekārtojuma paradumiem. Projekts kalpoja kā orientējošs ietvars tālākajām ilgtermiņā izstrādājamām un pilnveidojamām kvartālu inventarizācijām RVC⁸⁷.

Pasportizācijas mērķis bija izstrādāt RVC teritorijas kvartāla informācijas kopumu, kurā būtu ietverta gan vēsture un mūsdienas situācija, gan prognozes nākotnei. Tā rezultātā būtu iespējams iegūt detalizētu informāciju par kvartāla zemes gabalu, ēku, publiskās ārtelpas, piegulošo ielu izcelsmi, attīstību, vērtību, kā arī sociāli ekonomisko kontekstu⁸⁸.

Kvartāla inventarizācijas pase ietver informāciju par visiem pilsēt būvniecības KM elementiem — telpisko struktūru un tās deformācijām, teritorijas vēsturisko attīstību, apbūvi, publisko ārtelpu, pazemes — arheoloģisko KM, jumtu, ielas un visa kvartāla ainavu⁸⁹.

RVC vērtību sastāva apzināšanas un saglabāšanas teorētiskās nostādnes, līdzīgi kā RVC kultūrvēsturiskās vides vērtību sastāvs un tā autentiskums, ir atkarīgas no valdošās ideoloģijas nostādnes KM jomā, atbildīgo valsts institūciju un KM saglabāšanas entuziastu darbības. Pilsēt būvniecības KM apzināšana kalpo par zinātniskās izpētes pamatu, savukārt KM saglabāšana tiek realizēta caur reģenerācijas un saglabāšanas projektiem. Apzinātā materiāla daudzums un kvalitāte nosaka to, cik atbilstoša būs pilsēt būvniecības KM praktiskā saglabāšana.

RVC kultūrvēsturisko vērtību apzināšanas un saglabāšanas sistēma laika posmā no 1948. līdz 2006. g. ir būtiski mainījusies. Sākot ar Vecrīgas aizsardzības zonas nodibināšanu no 1967. līdz pat 1983. g., kad tika izstrādāts Vecrīgas saglabāšanas plāns, liela uzmanība tika pievērsta RVC vērtību apzināšanai, inventarizācijai un apsekošanai, kā rezultātā uzkrāts ievērojams informācijas un dokumentu apjoms. Savukārt pēc LR neatkarības atjaunošanas RVC KM saglabāšanas un attīstības koncepcijas tika balstītas uz starptautisko pieredzi, kas sekmēja kultūrvēsturiskās vides autentiskuma principa iekļaušanu turpmākajos RVC saglabāšanas un attīstības plānos.

Avoti un piezīmes

- ¹ *Pasaules mantojuma vietas retrospektīvais īpašas nozīmes un universālās vērtības pamatojums. Rīgas vēsturiskais centrs.* Latvija. 1997. 1. lpp. Pieejams arī: http://www.mantojums.lv/_rict_text/docs/Riga_OUV_LV_final.pdf
- ² Pučiņš E. Gadsimtu prasības rītdienai. *Māksla.* 1966. Nr. 2; Buka O. Par pieeju problēmai. *Māksla.* 1966. Nr. 4; Pučiņš E.

- Vēlreiz par Vecrīgas centru. *Māksla*. 1969. Nr. 2; Holcmanis A. Rīgas centra arhitektūra Vecrīgā. *Rīgas Balss*. 1970. Nr. 297; Holcmanis A. Kā būvēt Vecrīgā. *Māksla*. 1977. Nr. 3.
- ³ Holcmanis A. *Vecrīga — pilsētbūvnieciskais ansamblis*. Rīga: Zinātne, 1992; Пучин Э. Э. *Предпроектные концепции и методические основы проекта регенерации Старой Риги*. Рига: Авотс, 1980; Пучин Э. Э. *Историко-градостроительные основы регенерации Старой Риги*. Рига: Зинатне, 1989.
- ⁴ Starostniece E. Eksperti spriež par Rīgas publisko telpu attīstību. *Diena*. 2002. 19. apr.; Vilnītis J. Rīgas centra plāns — gailis uz dražu kaudzes. *Latvijas Avīze*. 2005. Nr. 18; Lazdiņa L. Labāk nepilnīgs plāns nekā haoss. *Diena*. 2005. Nr. 260.
- ⁵ *Rīgas Domes Pilsētas attīstības departaments. Arhitektūras pārvalde. Pilsētplānošanas nodaļa. Rīgas attīstības plāns (1995–2005)*. I sēj., 1995., Rīgas Domes Pilsētas attīstības departaments. *Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums: paskaidrojuma raksts*. 2006. Pieejams arī: http://www.rdpad.lv/uploads/rvc_az_tp_groz2/RVC_AZ_TP_Paskaidrojuma_raksts_ar_Groz.pdf, Rīgas Domes Pilsētas attīstības departaments. *Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns*. Rīga: Pilsētas attīstības departaments, Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija, 2004. *Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības koncepcija Vīzija 2002/2020*. Rīga: VKPAI, 2002; Пучин Э. Э. *Проект регенерации Старой Риги: Основ. положения*. Рига: Авотс, 1984.
- ⁶ Chatzoglou A., Polyzoudi A., Sorensen M. L. S., Taha S. *The Historic City — Chalanges and Cossibilities*. 2011, P.2. Pieejams arī: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/Introduction-The-Historic-City-%E2%80%93-Challenges-and-Possibilities-vol-23-no-1.pdf>
- ⁷ LVA, 89. f., 1. apr., 27. l., 5. lpp.
- ⁸ Turpat, 7.–9. lpp.
- ⁹ Turpat, 10. lpp.
- ¹⁰ *Министерство высшего и среднего специального образования Латвийской ССР. Районная планировка и градостроительство: межвузовский научный сборник*. Рига: РПИ, 1975. С. 45.
- ¹¹ Holcmanis A. *Vecrīga — pilsētbūvnieciskais ansamblis*. 65. lpp.
- ¹² Holcmanis A. Rīgas centra arhitektūra Vecrīgā. *Rīgas Balss*. 1970. Nr. 297. 3. lpp.
- ¹³ Konference par Rīgas centra rekonstrukcijas projektu. Vecpilsētu likteņu kopība. *Māksla*. 1966. Nr. 2; Jansons G. Gadsimtu mantojums jāsaudzē. *Māksla*. 1966. Nr. 3; Piešiņš J. Vispirms vajag pētīt. *Māksla*. 1966. Nr. 4; Buka O. Par pieeju problēmai. *Māksla*. 1966. Nr. 4.
- ¹⁴ Nolikums par Rīgas pilsētas viduslaiku daļas valsts aizsardzības zonu. Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts. Rīga, 1969. 43. lpp.
- ¹⁵ LVA, 1485. f., 1. apr., 2. l., 2. lpp.
- ¹⁶ LVA, 1485. f., 5. apr., 158. l., 1.–3. lpp.
- ¹⁷ Пучин Э. Э. *Историко-градостроительные основы регенерации Старой Риги*. Рига: Зинатне, 1989. С.28.
- ¹⁸ Holcmanis A. *Vecrīga — pilsētbūvnieciskais ansamblis*. Rīga: Zinātne, 1992. 206. lpp.
- ¹⁹ Autoru kolektīvā ietilpa: A. Holcmanis, E. Burkovskis, V. Tarasova, V. Rinkēviča, E. Helfričs un M. Krasņikova.
- ²⁰ Пучин Э. Э. *Проект регенерации Старой Риги: основные положения*. Рига: Авотс, 1984. С. 3.
- ²¹ Holcmanis A. Pirmie soļi Vecrīgas reģenerācijā. *Literatūra un Māksla*. 1983. Nr. 11. 8. lpp.
- ²² Nacionālās programmas “Kultūra, apakšprogramma Kultūras mantojums”. Pieejams arī: http://www.mantojums.lv/rikt_text/docs/km_kulturas_mantojums.pdf
- ²³ Dambis J. The historic centre of Riga, Latvia. Pickard, R. (ed.) *Management of*

- historic centres*. London: Spon Press, 2001. P.193.
- ²⁴ Latvijas Republikas Ministru kabineta sēdes protokola Nr. 7 izraksts. Par nacionālās programmas "Kultūra" apakšprogrammām "Kultūras mantojums", "Muzeji" un "Bibliotēkas". 2000. Pieejams arī: http://www.mantojums.lv/_riect_text/docs/km_kulturas_mantojums.pdf
- ²⁵ Seminārs — Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plānošana. Rezolūcija. Rīga, 2000. Pieejams arī: www.mantojums.lv/_riect_text/docs/Rezolucijas/190500_rezolucija1.doc
- ²⁶ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums: paskaidrojuma raksts. Rīga, 2006. 6. lpp.*
- ²⁷ Turpat, 9. lpp.
- ²⁸ *Pasaules mantojuma vietas retrospektīvais īpašas nozīmes un universālās vērtības pamatojums. Rīgas vēsturiskais centrs*. Latvija. 1997. 1. lpp. Pieejams arī: http://www.mantojums.lv/_riect_text/docs/Riga_OUV_LV_final.pdf
- ²⁹ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums: paskaidrojuma raksts. 21. lpp.*
- ³⁰ *Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns*. Rīga: Pilsētas attīstības departaments. 2004. 4. lpp.
- ³¹ Bratuškina U. *Vecrīgas publisko ārtelpu attīstība XX un XXI gadsimtā*. Promocijas darbs. Rīga, 2006. 66. lpp.
- ³² *Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības koncepcija Vīzija 2002/2020*. VKPAI, 2002. 3., 15. lpp.
- ³³ Turpat.
- ³⁴ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns*. Rīga, 2004. 6. lpp.
- ³⁵ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums: paskaidrojuma raksts. 24., 46., 48., 50., 60.–76., 99., 138. lpp. Pieejams arī: http://www.rdpad.lv/uploads/rvc_az_tp_groz2/RVC_AZ_TP_Paskaidrojuma_raksts_ar_Groz.pdf*
- ³⁶ Turpat, 16. lpp.
- ³⁷ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plāns. 25. lpp.*
- ³⁸ LVA, 89. f., 1. apr., 27. l., 2. lpp.
- ³⁹ Turpat, 4. lpp.
- ⁴⁰ Turpat, 5. lpp.
- ⁴¹ Plauciņš L. Par Vecrīgas arhitektūras ansambļa saglabāšanu. *Rīgas Balss*. 1959. Nr. 154, 3. lpp.
- ⁴² Turpat.
- ⁴³ Piešiņš J. Vispirms vajag pētīt. *Māksla*. 1966. Nr. 4. 19. lpp.; Buka O. Par pieeju problēmai. *Māksla*. 1966. Nr. 4. 26.–27. lpp.
- ⁴⁴ *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga, 1969. 43.–46. lpp.
- ⁴⁵ VKPAI pieminekļu dokumentācijas centra arhīvs. Rīgas pilsētas vēsturiskā centra Pase. 1976.
- ⁴⁶ *Latvijas PSR kultūras pieminekļu saraksts*. Rīga, 1969. 43. lpp.
- ⁴⁷ Пучин Э. Э. Историко-градостроительные основы регенерации Старой Риги. Рига: Зинатне, 1989. С. 28.
- ⁴⁸ Holcmanis A. Rīgas centra arhitektūra Vecrīgā. *Rīgas Balss*. 1980. Nr. 297. 3. lpp.
- ⁴⁹ *Pasaules mantojuma vietas retrospektīvais īpašas nozīmes un universālās vērtības pamatojums. Rīgas vēsturiskais centrs*. Latvija. 1997. 1. lpp. Pieejams arī: http://www.mantojums.lv/_riect_text/docs/Riga_OUV_LV_final.pdf
- ⁵⁰ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums: paskaidrojuma raksts. 2006. 27. lpp. Pieejams arī: http://www.rdpad.lv/uploads/rvc_az_tp_groz2/RVC_AZ_TP_Paskaidrojuma_raksts_ar_Groz.pdf*

- ⁵¹ Turpat.
- ⁵² Turpat, 28. lpp.
- ⁵³ Seminārs Rīgas vēsturiskā centra saglabāšanas un attīstības plānošana. Rezolūcija. Rīga, 2000. Pieejams arī: www.mantojums.lv/_rict_text/docs/Rezolucijas/190500_rezolucija1.doc
- ⁵⁴ Turpat.
- ⁵⁵ *Rīgas Harta par autentiskumu un vēsturisko objektu atjaunošanu kultūras mantojuma kontekstā*. Rīga, 2000. 2. lpp. Pieejams arī: www.mantojums.lv/_rict_text/docs/Rezolucijas/RIGAS_HARTA_final_4122000.doc
- ⁵⁶ Turpat.
- ⁵⁷ VKPAI pieminēkļu dokumentācijas centra arhīvs. RVC saglabāšanas un attīstības koncepts Vizija 2002 — informatīvā saņākme. Protokols. 12.06.2001. Rīga, 2001. 2. lpp.
- ⁵⁸ *Rīgas Dome. Pilsētas attīstības departaments. Rīgas vēsturiskā centra un tā aizsardzības zonas teritorijas plānojums: paskaidrojuma raksts*. 5. lpp. Pieejams arī: http://www.rdpad.lv/uploads/rvc_az_tp_groz2/RVC_AZ_TP_Paskaidrojuma_raksts_ar_Groz.pdf
- ⁵⁹ Turpat, 25. lpp.
- ⁶⁰ Turpat.
- ⁶¹ Turpat, 26. lpp.
- ⁶² Turpat.
- ⁶³ LVA, 1485. f., 1. apr., 2. l., 2. lpp.
- ⁶⁴ Turpat.
- ⁶⁵ LVA, 1485. f., 5. apr., 158. l., 3.–4. lpp.
- ⁶⁶ Turpat.
- ⁶⁷ Turpat.
- ⁶⁸ Konference par Rīgas centra rekonstrukcijas projektu. Vecpilsētu likteņu kopība. *Māksla*. 1966. Nr. 2. 26. lpp.
- ⁶⁹ Turpat.
- ⁷⁰ Turpat, 27. lpp.
- ⁷¹ Piešiņš J. Vispirms vajag pētīt. *Māksla*. 1966. Nr. 4. 26. lpp.
- ⁷² Пучин Э. Э. Историко-градостроительные основы регенерации Старой Риги. Рига: Зинатне, 1989. С. 28.
- ⁷³ Holcmanis A. *Vecrīga — pilsēt būvnieciskais ansamblis*. Rīga: Zinātne, 1992. 206. lpp.
- ⁷⁴ Пучин Э. Э. Историко-градостроительные основы регенерации Старой Риги. С. 29.
- ⁷⁵ Turpat, С.7.
- ⁷⁶ LVA, 1485. f., 5. apr., 158. l., 2. lpp
- ⁷⁷ Turpat, 3. lpp.
- ⁷⁸ Пучин Э. Э. Историко-градостроительные основы регенерации Старой Риги. С. 30.–32.
- ⁷⁹ Turpat, С.39.
- ⁸⁰ Пучин Э. Э. Проект регенерации Старой Риги: Основ. положения. Рига: Авотс, 1984. С. 5.
- ⁸¹ Turpat, С. 7.
- ⁸² Nacionālās programmas “Kultūra” apakšprogramma “Kultūras mantojums”. 2000. 40. lpp. Pieejams arī: http://www.mantojums.lv/_rict_text/docs/km_kulturas_mantojums.pdf
- ⁸³ Turpat, 44. lpp.
- ⁸⁴ Dambis J. The historic centre of Riga, Latvia. Pickard, R. (ed.) *Management of historic centres*. London: Spon Press, 2001. P.190.–191.
- ⁸⁵ Turpat, P.192.
- ⁸⁶ *Latvijas Republikas Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas 2002. gada darbības pārskats*. 2003. 4. lpp. Pieejams arī: <http://www.mantojums.lv/?cat=850&lang=lv>
- ⁸⁷ *Rīgas vēsturiskā centra kvartālu un to apbūves pasportizācija. Pase kvartālam starp K.Valdemāra–Em. Melngaiļa–Zaļo–Dzirnavu ielām*. Rīga, 2006. 5. lpp. Pieejams arī: http://www.rdpad.lv/arhitect/kvartala_pase.pdf
- ⁸⁸ Turpat, 92. lpp.
- ⁸⁹ Turpat.

CULTURAL HISTORICAL ENVIRONMENT OF THE HISTORIC CENTRE OF RIGA: CONCEPTS OF CONSERVATION (1948–2006)

Natālija Ameļoškina

Summary

Key words: *historic centre of Riga, cultural heritage, conservation and development planning, cultural environment, authenticity*

The historic centre of Riga is a bright illustration of European history. Throughout the centuries, Riga has been the centre of various significant events and has served as a point of intersection for the European peoples' contacts. To this day, Riga serves as an evidence of the impact of European cultural space on urban historical development as well as commercial and cultural routes between the East and the West. Riga has always followed the current trends in architecture and urban planning at the same time preserving the urban spatial unity, and thus, creating high-quality cultural environment.

The article focuses on the historic centre of Riga as an urban monument, cultural environment conservation and development planning from 1948 to 2006. The article analyzes the urban planning documents adopted in this period, identification of the cultural and historical value and the conservation principles contained therein, as well as the impact of the political ideology on the cultural heritage.